

rantia quasi durum cornu carnem exedens et superans, id est, corpus castigans jejuniis atque vigiliis, et in servitum spiritus redigens, tubam spiritalium efficit: qualis erat precursor Domini, qui melle sylvestri et locustis contentus, et pilos camelorum indutus, ac zona pellicea praecinctus dicebat: « Ego vox clamantis in deserto, » *Math. iii*; qualis et beatissimus Paulus, qui diuturna tempestatum exercitatione edoctus, dulcissimos illos edentis sonos, *I Tim. vi, 8*: « Habentes victum, et quibus tegamur, his contenti sumus; » et *I Cor. vi, 13*: « Esca ventri, et venter escis, Deus autem hunc, et has destruet; » et vere, « magnus questus est pietas cum sufficientia, » *Tim. vi, 6*.

8. JUBILATE IN CONPECTU REGIS DOMINI: MOVEATUR MARE, ET PLENITUDO EJUS, ORBIS TERRARUM, ET QUI HABITANT IN EO.

Quoniam adventus Domini communiter omnibus utilis erit, ideo Propheta invitat ad jubilandum, non solum terram in genere, sed omnes partes ejus. « Jubilate, inquit, in conspectu Regis Domini, » id est, cum advenit Rex magnus, qui Dominus omnium est, utpote verus Deus: « jubilate in conspectu ejus, » id est, ipso vidente et audiente. « Moveatur ergo mare » motu exultationis, ac si sensu praeditum esset, et simul exultet « plenitudo ejus » id est, quicquid in eo est aquarum, insularum, piscium. Moveatur quoque similis exultationis motu « orbis terrarum, et universi qui habitant in eo, » id est, omnes homines, quia Dominus Salvator est omnium hominum, maxime fidelium, ut Apostolus loquitur *I Timoth. iv*; et, ut S. Leo, serm. *1 De Natali Domini*, pro liberandis omnibus venit.

9. FLUMINA PLAUDENT MANIBUS, SIMUL MONTES EXULTABUNT A CONPECTU DOMINI, QUONIAM VENIT JUDICARE TERRAM.

Mare et terram invitavit: invitat nunc flumina et montes, ut similiter signa laetitiae edant, sed de mari dixit: « Moveatur mare, » et in hebraeo, יָרֵם, *tonet mare*, id est, magno fremitu quasi

tonet; de fluminibus dicit: « Flumina plaudent manibus, » quia sonitus fluminum multo levior est, quam fremitus maris; proinde recte ille comparatur tonitruo, iste compositio manuum. Quod autem dicitur, « montes exultabunt, » in hebraeo est, יָרֵם הָרִים, *montes laudabunt*; sed omnia sunt metaphorica, sive dicantur montes exultare, sive laudare, et semper idem significant, videlicet Prophetam ex amore et desiderio erga Messiam venturum, optare ut omnes res creatae laetentur et laudent eo modo, quo possunt. Illud, quoniam venit judicare terram, potest referri tam ad primum, quam ad secundum adventum, ut diximus in explicatione Psalmi xcv. Si ad primum adventum referantur, sensus erit: « Exultent, et laetentur terra et mare, montes et flumina, quoniam Dominus venit judicare, » id est, regere et moderari optimis et justissimis legibus orbem terrarum, non solum, ut olim, majestate invisibilis divinitatis, sed etiam corporali et visibili forma, et in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo, » ut dicitur *ad Philip. ii*. Si referatur ad secundum, sensus erit: « Exultet terra, et mare, montes et flumina, quoniam Dominus venit judicare terram, » et exterminabit omnes peccatores de ea, et renovabit omnia elementa, « et liberabit ea de servitute corruptionis, sub qua nunc in-gemiscunt, et parturiunt, » ut ait Apostolus *ad Rom. viii*.

10. JUDICABIT ORBEM TERRARUM IN JUSTITIA, V. ET POPULOS IN AEQUITATE.

Hec conclusio eadem est cum conclusione Psalmi xcv, excepto ultimo vocabulo. Ibi enim erat, « in veritate, » hic est, « in aequitate, » et per aequitatem intelligitur hoc loco *directio*, sive *rectitudo*, ut sonat vox hebraica בְּיָשׁוּרִים, et est repetitio, sive declaratio vocabuli *justitia*. Quod enim dixit, « in justitia, » repetit et declarat cum dicit, « in aequitate, » sive *rectitudine*: quemadmodum quod dixit, « orbem terrarum, » repetit et declarat, cum dicit, « populos. » Itaque sensus est: « Judicabit orbem terrarum, » id est, omnes populos, « in justitia, » id est, in rectitudine iudicii, in quo nihil erit obliquum, nihil iniquum.

PSALMUS XCIX

SECUNDUM HEBRAEOS.

V. V. — 1. Psalmus ipsi David.

Dominus regnavit, irascantur populi: qui sedet super Cherubim, moveatur terra.

2. Dominus in Sion magnus: et excelsus super omnes populos.

3. Confiteantur nomini tuo magno: quoniam

Dominus regnabit, commoveantur populi: sensor Cherubim, concutiatur terra.

Dominus in Sion magnus, et excelsus est super omnes populos:

Confiteantur nomini tuo magno, et terribili

terribile, et sanctum est, 4. et honor regis iudicium diligit.

Tu parasti directiones: iudicium et justitiam in Jacob tu fecisti.

5. Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est.

6. Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus: et Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus. Invocabant Dominum, et ipse exaudivat eos: 7. in columna nubis loquebatur ad eos.

Custodiebant testimonia ejus, et praeceptum quod dedit illis.

8. Domine Deus noster, tu exaudivas eos: Deus, tu propitius fuisti eis, et ulciscens in omnes adinventiones eorum.

9. Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate in monte sancto ejus: quoniam sanctus Dominus Deus noster.

sanctoque [*h. magne et terribilis, sanctum nomen ejus; et fortitudo*], et imperium regis iudicium diligit.

Tu fundasti aequitates: iudicium et justitiam in Jacob tu fecisti.

Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate scabellum pedum ejus: quia sanctus [*al. sanctum*] est.

Moses et Aaron in sacerdotibus ejus, et Samuel in his qui invocant nomen ejus.

Invocabant Dominum, et ipse exaudivit [*al. exaudivat*] eos: in columna nubis loquebatur ad eos.

Custodierunt [*al. custodiebant*] testimonia ejus, et praeceptum quod [*al. tac. quod*] dedit eis.

Domine Deus noster, tu exaudisti eos: Domine, propitius fuisti eis, et ultor super computationibus [*h. adinventionibus*] eorum.

Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate in monte sancto ejus: quia sanctus Dominus Deus noster.

Argumentum. — Idem ac in superiori. Strophe duae: vers. 1-5, Jova est rex terribilis, augustissimus, justissimus: veneramini sanctissimum; 6-9, observantes praepcepta sua exaudit, non observantes punit: veneramini sanctissimum.

1. Jova regnat, contremiscant populi! Cherubis insidet, nutet terra!
2. Jova in Sione magnus est, et altus ille est super omnes populos.
3. Celebrent (populi) nomen tuum magnum et terribile, sanctum est illud.
4. Et celebrent potentiam Regis (Jovae), qui quod justum est amat: tu enim sustentas quod rectum est, jus et justitiam in Jacobo tu exeres.
5. Laudibus efferte Jovam, Deum nostrum, et prosternite vos ad scabellum pedum ejus: sanctus ille est.
6. Moyses et Aaron inter sacerdotes ejus, et Samuel inter invocantes nomen ejus: invocaverunt Jovam, et ille exaudivit eos.
7. In columna nubis locutus est ad eos; observaverunt praepcepta ejus, et statutum quod dederat eis.
8. Jova, Deus noster, tu exaudivisti Deus condonans fuisti eis, et ulciscens in facinora eorum.

9. Laudibus efferte Jovam, Deum nostrum,
et prosternite vos ad montem ejus sanctum :
Nam sanctus est Jova, Deus noster.

NOTE.

Vers. 3. Alii, sanctus est ille. — Scabellum, arca, ait Hengstenberg; solum vel sedes, ait Maurer. — Vers. 6. « Quod Moses quoque sacerdos dicitur, id nil nisi *מֹשֶׁה* est, quemadmodum quod vers. 7. legitur ad eos et ipsum syllabice est accipiendum, quum ex columna nubis neque ad Aaronem, neque ad Samuelem, sed cum solo Mose locutus sit Deus. » Maurer. — Vers. 7. Hengstenberg, et legem Deus dedit eis : i. e. multa revelavit. — Vers. 8. Tertium membrum pertinere videtur ad ea, quae narrata legimus Num. xx, 10; xxvii, 13 seq. Deut. iii, 23.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XCVIII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Psalmus ipsi David.

In hoc Psalmo nullus omnino titulus est apud Hebræos; apud Græcos et Latinos titulus est, *Psalmus ipsi David*, quem eundem titulum invenimus in Psalmo superiore. Argumentum est cohortatio Prophetae ad agnoscendum regnum Dei, emblemæque Deum adorandum et invocandum, ut fecerunt magna cum sua utilitate Moses, Aaron et Samuel. Est autem duplex sensus in verbis hujus Psalmi: unus deserviens tempore Davidis, cum regnum stabilitum esset in domo Davit; neque enim negari potest quin in hoc Psalmo sermo sit de vero monte Sion. de vera arca Dei, de Patris illo, qui hic nominantur. Alter sensus est de regno Christi, de sacrosancta ejus Ecclesia, et de glorioso corpore ejus: quorum typi fuerunt regnum David, mons Sion et arca testamenti. Utrumque sensum breviter aperimus, ut fecimus in explicatione Psalmi xvi.

EXPLICATIO PSALMI.

1. DOMINUS REGNAVIT, IRASCANTUR POPULI :
QUI SEDET SUPER CHERUBIM, MOVEATUR TERRA.

Juxta priorem sensum significatur in hoc primo versiculo, stabilitum fuisse regnum Dei in Jerusalem tempore Davidis, quantumvis inimici ejus idololatras indignarentur et turbarentur. « Dominus, inquit, regnavit, » id est, jam Dominus expulsis Jebuseis et Chananae idololatras regnum suum stabilivit in Jerusalem. Quamvis enim David rex esset, tamen sub Deo regnabat, et ipsi Deo principaliter regnum suum attribuebat. « Irascantur populi, » id est, « Dominus regnavit, » invidis et repugnantibus populis idololatris; « regnavit, » inquam, quantumvis irascantur et indignentur populi; vel, ut exponit S. Augustinus, propheta est, non jussio, et sensus est: « Regnavit Dominus, irascantur populi, » qui regnum ejus ferre non possunt. « Qui sedet super Cherubim, moveatur terra, » id est, ille Dominus regnavit, qui sedet super Cherubim, moveatur licet et turbetur terra. Dicitur Dominus ad litteram sedere super Cherubim, quia sedem sibi elegerat propitiatorium, quod sustinebatur a duobus Cherubim ligneis, sed deauratis, sub quibus erat arca, quasi scabellum pedum Domini. Dicebatur autem Dominus sedere invisibiliter in propitia-

torio, quia inde responsa dabat. Unde dicitur I Paralip. xiii: « Arca Dei sedentis super Cherubim. » Sed altiore sensu dicitur Deus sedere super Cherubim, quia praesidet spiritibus angelicis; vel, ut S. Augustinus exponit, quia Cherubim interpretatur plenitudo scientiae, et Deus supereminet omnem scientiam plenitudinem. Ubi etiam monet, posse nos fieri Cherubim et habere in nobis praesidentem Deum, si habuerimus plenitudinem scientiae, non conjunctumque, sed ejus, quam in nobis Deus requirit, quae est scientia voluntatis ejus, id est, scientia legis ipsius. Et quoniam « plenitudo legis est dilectio, » ut ait Apostolus Rom. xii, tunc erimus Cherubim, et habebimus praesidentem Deum, si dilectionem habuerimus, sicut scriptum est: Anima justi sedes est sapientiae. Illud, *moveatur terra*, declaratur est verborum praecedentium, *irascantur populi*. Voluit enim Spiritus Sanctus ostendere, eos qui irascantur contra Deum, nihil esse nisi terram, et ideo nihil posse adversus Deum, qui sedet in caelo super Cherubim, neque esse timendos a nobis, si et ipsi fuerimus Cherubim, et Deum in nobis sedentem habuerimus. Juxta sensum posteriore significatur hoc loco regnum Christi declaratum post ejus resurrectionem et ascensionem: tunc enim predicari cepit per omnem terram, et continuo irati

sunt populi, et commota est terra pugnantibus pro idolis suis contra Dominum suum; sed illis invidis et repugnantibus regnavit Dominus Christus, et contrita sunt idola. Quamvis autem ira populorum infidelium videatur praevalesse adversus corpora sanctorum martyrum: revera tamen non praevaleuit, quoniam corpora illa reformabantur ab eo, qui mortem in se ipso occidit, et vivit in aeternum: idola vero semel contrita nunquam reficiuntur.

2. DOMINUS IN SION MAGNUS, ET EXCELSUS SUPER OMNES POPULOS.

Juxta priorem sensum redditur ratio, cur frustra irascantur populi adversus Deum, qui regnum suum stabilivit in Sion. Ratio enim est, « quoniam Dominus in Sion, » regnans, « magnus est, et excelsus super omnes populos, » id est, excellit omnes magnitudine, potentia et sapientia, ut nullo modo superari possit. Juxta sensum posteriorem, significatur Christum, qui regnat in Ecclesia tum militante, tum triumphante, quae per Sion et Jerusalem intelligitur, magnum esse, et excelsum super omnes populos, ut nullus ei resistere valeat.

3. CONFITEANTUR NOMINI TUO MAGNO, QUONIAM TERRIBILE ET SANCTUM EST; ET HONOR REGIS JUDICIIUM DILIGIT.

Juxta utrumque sensum hortatur Propheta populos, ut non solum non irascantur adversus Dominum, sed potius ad illum conversi laudibus celebrent nomen ejus, « quoniam terribile et sanctum est. » Dicitur autem nomen Domini terribile et sanctum, quoniam nomen est judicis, sive regis potentissimi et justissimi; et quia potentissimi regis nomen est, terribile est, et quia justissimi, sanctum ac venerabile. Id quod sequitur: « Et honor regis judicium diligit, » est quasi ratio quaedam, cur nomen Dei, sive Christi sit terribile et sanctum; hic enim est sensus: Terribile et sanctum est nomen Domini, qui rex justissimus est, quoniam dignitas regia, vel sanctitas regia, vel auctoritas regia in proprie requirit, ut rex judicium diligit, hoc est, amore justitiae recte judicet, non timore, aut necessitate aliqua, vel passione coactus. Itaque illud, et, ponitur pro quia, ut alibi passim in Scripturis. Illud autem, *honor regis*, significat regiam dignitatem, sive auctoritatem: vox enim hebraea *קֶדֶשׁ* multa significat, *roborem, auctoritatem, honorem, sanctitatem, substantiam*, et similia.

4. TU PARASTI DIRECTIONS, JUSTITIAM ET JUDICIUM IN JACOB TU FECISTI.

Ostendit verum esse, quod paulo ante dixit: « Honor regis judicium diligit; » ostendit autem per apostrophen ad Deum, sive Christum, quasi dicat: Vere tu, ut rex optimus et justissimus, justitiam diligis; nam « tu parasti directiones, »

id est, leges directissimas, et ad dirigendos mores hominum aptissimas parasti et confirmasti: et praeterea tu non solum leges ferendo, sed etiam judicia rectissima exerceendo demonstrasti, te justitiam diligere; nam in populo tuo « Jacob justitiam et judicium fecisti, » Juniendo peccata et remunerando benefacta, cujus rei multa sunt exempla in utroque Testamento: quoniam enim ad tempus patitur Deus pios affligi, et impios exaltari: tamen postea pios liberat et coronat, impios damnat et cruciat, saepe hic in terris, semper autem in saeculo futuro.

5. EXALTATE DOMINUM DEUM NOSTRUM, ET ADORATE SCABELLUM PEDUM EIUS, QUONIAM SANCTUM EST.

Ex his colligit Propheta adorandum esse Deum, et hortatur ad id studiose faciendum; et quidem juxta priorem sensum hortatur ad Deum adorandum non solum in seipso, sed etiam in arca foderis, quae scabellum erat pedum ejus; sic enim legitur I Paralip. xxviii: « Ut requiescat arca Domini, et scabellum pedum ejus. » Neque mirum est, quod arca dicitur scabellum pedum Domini, cum propitiatorium, quod sustentabatur a duobus Cherubim, esset sedes Dei, ut in primo versiculo dictum est: erat enim arca sub ipso propitiatorio, quasi scabellum suppedaneum sub solio. Ait igitur: « Exaltate Dominum Deum nostrum, » corde videlicet, et voce laudando et magnificando majestatem ejus; « et adorare scabellum pedum ejus, » corpore scilicet incurvantes et prosternentes vos ad arcam foderis, quae est scabellum pedum ejus. « Quoniam » arca, sive scabellum hujusmodi « sanctum est, » propter relationem ad Deum, cui dicata est, et propter ejus honorem adoratur. Ex hoc loco satis aperte colligitur adversus haereticos nostri temporis, res sacras, ut imagines Christi et Sanctorum, reliquias eorumdem et altaria, sacra vasa et similia propter relationem ad Deum, vel sanctos, sanctas esse, et honorari adoratione dignas. Neque obstat, quod in hebraeo ad verbum legatur, *adorate ad scabellum*, non, *adorate scabellum*. Nam vox hebraea דִּשְׁתַּחוּ, pro qua habemus *adorate*, significat proprie *prosternere se*: idem est autem, *prosternite vos ad scabellum, et, adorare scabellum*. Neque etiam obstat, quod in graeco legatur, *quantam sanctus est*, non autem, *quoniam sanctum est*; nam vox hebraea קֶדֶשׁ ambigua est, et potest referri ad scabellum, et verbi, *quoniam sanctum est*; et potest etiam referri ad Deum, et verbi, *quantum sanctus est*; utroque autem modo significatur scabellum esse adorandum propter relationem ad Deum, qui sanctissimus est, et sanctitatem in perit iis, quae ad eum pertinent, quantumvis ipsi sunt. Nostra autem lectio reprehendi non potest: nam S. Hieronymus in *Commentariis*, ubi exponit Psalmos juxta versionem Septuaginta, legit in textu et in Commentario: *Quoniam sanctus*

est; et S. Augustinus, quamvis uno in loco legat: *Quoniam sanctus est*, tamen in textu et in *Commentario* pluribus in locis legit: *Quoniam sanctus est*, ex quo intelligimus grecum textum varium fuisse. Neque obstat, quod in fine Psalmi dicatur: « Quoniam sanctus Dominus Deus noster; » nam in fine Psalmi non dicitur: *Adorate montem*, sed *in monte*; et jam dictum erat: *In monte sancto*, unde non erat opus iterum repetere, quoniam sanctus mons est. Juxta sensum posteriore, hortatur Propheta ut omnes adorent humanam Christi naturam, quae scabellum est divinitatis longe nobiliore modo, quam esset arca lignea. In illa enim erat verbum Dei scriptum in tabulis lapideis, in hac autem est ipse Deus Verbum; illi conjunctae erant tabulae legis sola unione extrinseca, quia continebantur in illa, ut in vase: isti unum est Verbum hypostaticae, ut vere dictum sit a Joanne, cap. i: « Verbum caro factum est. » Neque solum adorandum est Christi humanitatem, ut est in propria forma, sed etiam ut latet sub speciebus sacramentalibus in Eucharistia, docent ex hoc loco Psalmi S. Ambrosius lib. III *De Spiritu Sancto*, cap. XII, et S. Augustinus in explicatione hujus versiculi. Ex quo refellitur alius error haereticorum, qui negant Christum in Eucharistia esse adorandum.

6. MOYSES ET AARON IN SACERDOTIBUS EJUS, ET SAMUEL INTER EOS QUI INVOCANT NOMEN EJUS.

Hic jam ponit Propheta exemplum, quod imitentur, trium insignium virorum, qui Dominum exaltaverunt, et adoraverunt scabellum pedum ejus, atque adorantes invocaverunt Dominum, et audivit eos Dominus, et mirabilia per eos operatus est. Nominat autem tres principes viros, qui super omnes eminerunt post rempublicam judaicam constitutam: Moses enim fuit summus princeps politicus, et summus sacerdos Hebraeorum; Aaron fuit summus sacerdos tantum, Samuel summus princeps politicus tantum. Quamvis enim nonnulli Patres Samuelem sacerdotem appellent, ut S. Ignatius in epist. ad *Magnesianos*, S. Cyprianus in epist. 63 ad *Rogatianum*, S. Athanasius in homil. *De Semete*, S. Joannes Chrysostomus hom. 2 in epist. II ad *Timotheum*, et S. Augustinus lib. XVII *De Civitate Dei*, cap. IV, et lib. II *Retract.* cap. XLIII, et in explicatione hujus Psalmi: contra tamen S. Hieronymus lib. II in *Jovinianum*, et auctor *Questionum veteris Testamenti* (apud Augustinum tom. IV), *Quest.* XLVI, constanter docent Samuelem non fuisse sacerdotem, sed simplicem levitam, et probant his argumentis: primo, quia non erat de filiis Aaron, ut manifestum est ex genealogia ipsius, lib. I *Paral.* cap. VI, vers. 34, quae est conformis genealogiae patris sui Eleazar, lib. I *Reg.* cap. I, vers. 4: constat autem solos posteros Aaronis fuisse sacerdotes, ceteros vero levitas, ministros sacerdotum, Num. XVI et XVII. *Deinde*, quia Samuel ministrabat amictus ephod lineo, ut

patet ex lib. I *Reg.* cap. II: is vero habitus proprius erat levitarum, non sacerdotum. *Tertio*, quia Eleazar, pater Samuelis, erat Levita, non autem sacerdos. *Quarto*, quia David in hoc Psalmo distinguit Samuelem a Mose et Aaron sacerdotibus, dum eum non numerat in sacerdotibus, sed in iis qui invocabant nomen Domini, id est, qui studiose Deum colebant, et invocabant pro se et populo.

7. INVOCABANT DOMINUM, ET IPSE EXAUDIERAT EOS; IN COLUMNA NUBIS LOQUEBATUR AD EOS.

Ostendit viros istos fuisse amicos Dei: nam « invocabant Dominum » pro se et pro populo, et « ipse » ut amicos fideles « exaudiebat eos. » Id constat ex testimonio Scripturarum, de Mose quidem *Exod.* XXXII, de Aaron *Num.* XVI, de Samuele *I Reg.* VII. Quod autem in columna nubis loquebatur Deus ad Moysen, constat ex lib. *Exod.* XXXIII, quod etiam ad Aaronem, constat ex lib. *Num.* XII, de Samuele nusquam legitur. Itaque vel illud: « Loquebatur ad eos in columna nubis, » intelligendum est, ad aliquos eorum; vel, ut exponit S. Augustinus, per columnam nubis significatur obscura locutio, quomodo certum est, ad Samuelem quoque Deum esse locutum. Nam *I Reg.* III, Deus in tenebris noctis Samueli loquebatur, ita ut vocem Dei loquentis audiret, neminem autem loquentem videret.

8. CUSTODIEBANT TESTIMONIA EJUS, ET PRAECEPTUM QUOD DEDIT ILLIS.

Hec est ratio, cur Deus prompte audiret Moysen, Aaronem et Samuelem, quoniam obediens erant imperio ejus. Nam, ut Dominus ait in Evangelio, *Joan.* XIV: « Si quis diligit me, sermonem meum servabit; » et ideo qui vult audiri a Deo in orationibus suis, debet audire Deum in preceptis ipsius. « Custodiebant, inquit, testimonia ejus, » id est, omnia mandata, quae communia erant omnibus. « Et praecipuum quod dedit illis, » id est, non solum custodiebant praeccepta communia toti populo de non colendis idolis, de sacrificando sabbato, de parentibus honorandis, de non occidendo, non mœchando, et cætera ejusmodi; sed etiam praecipuum de recte gubernanda, et docenda multitudine, quod proprie ad ipsos, ut principes populi pertinebat. Principes enim non sunt exempti a praecceptis divinis, imo debent de iis custodiendis toti populo praeferere.

9. DOMINE DEUS NOSTER, TU EXAUDIEBAS EOS: V. DEUS, TU PROPITIUS FUISTI EIS, ET ULTICENS IN OMNES ADINVENTIONES EORUM.

Hec verba dupliciter exponi solent. S. Augustinus ita exponit, ut velit hic significari viros etiam perfectos in conspectu hominum, habere aliquid purgandum coram Deo, et Deum hoc ipso benevolentiam erga illos ostendere, quod

non sint impunita eorum errata, quamvis levia. Ponit exemplum in officicis quae oculis imperitorum videntur omnino perfecta, et tamen ab artifice adhuc pollutur, quoniam aliter judicat peritus artifex, aliter imperitus inspector. Sic igitur exponit S. Augustinus: « Domine Deus noster, tu exaudiebas eos, » eum justa peterent; « Deus, tu propitius fuisti, » facilius ad ignoscendum eum in te peccarent; « et ulticens in omnes adinventiones eorum, » non sinens impunita peccata eorum. Quia vero Samuelis peccatum nullum legitur in Scriptura, ut neque etiam aperta vindicta; S. Augustinus recurrit ad communem penam omnium prelatorum sanctorum, quam patiuntur dum vident peccata populorum, et coguntur tolerare infirmitates eorum, et cum Apostolo II *Corinth.* XI dicere: « Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror? » Posset etiam dici, quod hic legitur de propitiatione et vindicta peccati, referendum esse ad Moysen et Aaronem tantum, quemadmodum ad eos tantum proprie referendum est, quod supra dictum est: « In columna nubis loquebatur ad eos. » Nam Moysi et Aaronis peccatum, et poena peccati legitur *Num.* I, ubi eum nonnihil haesitasset in educenda aqua de petra, dixit Dominus ad Moysen et Aaron: « Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israel, non introductis hos populos in terram, quam ego dabo eis. » Altera expositio est Graecorum, Theodoret et Euthymii, qui non admittunt hoc loco reprehendi ullo modo Moysen, Aaronem, Samuelem. Sic igitur exponunt: « Deus, tu propitius fuisti eis, » quando te invocabant pro peccato populi, nam in eorum gratiam toti multitudini parebas; et « ulticens in omnes adinventiones eorum, » id est, et ulticens fuisti omnes injurias, quas ipsi patebantur ab iniquis, qui adveniebant varias calumnias et insidias adversus sanctos principes suos. Ubi illud, *adinventiones eorum*, volunt accipi passive, id est, adinventiones, quas Moyses, Aaron et Samuel non faciebant, sed patebantur.

PSALMUS C

SECUNDUM HEBRAEOS.

V. v. — 1. Psalmus in confessione.

2. Jubilare Deo, omnis terra, servite Domino in laetitia.

Introite in conspectu ejus in exultatione.

3. Scitote quoniam Dominus ipse est Deus: se fecit nos, et non ipsi nos.

Populus ejus, et oves pascuae ejus, 4. introite portas ejus in confessione, atria ejus in hymnis: confitemini illi.

Utraque expositio probabilis est, sed prior videtur simplicior et facilior.

10. EXALTA TE DOMINUM DEUM NOSTRUM, ET ADORATE IN MONTE SANCTO EJUS: QUONIAM SANCTUS DOMINUS DEUS NOSTER.

Concludit Propheta repetens versiculum quintum, quoniam in hoc versiculo continetur summa totius Psalmi, sive finis et quasi scopus, quod omnia diriguntur. Hoc solum interest, quod in quinto versiculo dicebatur: « Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est; » hic dicitur: « Adorate in monte sancto ejus, quoniam sanctus Dominus Deus noster. » In hebraeo sicut in quinto versiculo dicebatur ad verbum: *Prosternite vos ad scabellum pedum ejus*, id est, ad arcam, ita hic dicitur: *Prosternite vos ad montem sanctum ejus*; et potuisset latine verbi, *adorate montem sanctum ejus*, id est, montem Sion, ubi erat tabernaculum et arca. Sed latini interpretes imitari voluit graecam interpretationem: Graeci enim de scabellum dixerant, *προσκυνήσατε τὸ ἱερόπαιδιον, adorare scabellum*; de monte autem dixerant, *προσκυνήσατε εἰς ἔβρον, adorare in monte*. Nec solum Graeci, sed etiam S. Hieronymus in sua versione ex hebraeo, posuit, *adorate scabellum*; et postea, *adorate in monte sancto ejus*. Quare credere debemus versiculum hebraicum non debere in utroque loco eodem modo accipi: et retinendam esse lectionem Vulgatae latinae editionis, quae et graeco Septuaginta Interpretum, et a S. Hieronymo testimonium habet. Igitur juxta priorum sensum hortatur David Hebraeos, ut adorent Dominum in monte Sion, ubi erat tabernaculum, et ubi futurum erat templum. Juxta sensum posteriorem hortatur christianos, ut adorent Deum in Ecclesia catholica, quae mons est sanctus et Sion spiritualis, et fugiant conventicula schismaticorum et haereticorum: quoniam sanctus est Dominus Deus noster, ac per hoc odit montes pollutos sordibus falsarum religionum; et sicut ipse sanctus est, ita in monte sancto, in cœtu fidelium adorari vult.

V. s. II. — Canticum [h. Psalmus pro fessione] in gratiarum actione.

Jubilare Deo, omnis terra, servite Domino in laetitia.

Ingredimini coram eo in laude: scitote quoniam Dominus ipse est Deus.

Ipse fecit nos, et ipsius sumus, populus ejus et grex [h. oves] pascuae ejus.

Ingredimini portas ejus in gratiarum actione [h. in confessione], atria ejus in laude.

Laudate nomen ejus : 5. quoniam suavis est Dominus; in æternum misericordia ejus, et usque in generationem et generationem fides ejus.

Confitemini ei, benedicite nomini ejus : Quia bonus Dominus. In sempiternum [*h. sæculum*] misericordia ejus, et usque ad generationem et generationem fides ejus.

Argumentum. — Ejusdem argumenti atque indolis Psalmus, cujus sunt qui proximo processere. Stropha dicitur: vers. 1-3, laudate Deum, qui nos creavit, cujus tutelae sumus; 4-5, laudate Jovam, cujus perpetuo manet gratia et fides.

1. Carmen ad laudem.

- Exsultate Jovæ, omnis terra.
2. Colite Jovam cum lætitia,
venite in conspectum ejus cum jubilo.
3. Scitote quod Jova Deus est,
ipse fecit nos, et ipsius nos sumus,
populus ejus et grex pascui ejus.

4. Intrate portas (templi) ejus cum laude,
laudate eum, benedicite nomini ejus.
5. Nam benignus est Jova,
in æternum manet gratia ejus,
et in omnes ætates fides ejus.

NOTE.

Vers. 1. *Ad laudem* invitans. Quia vero nomen *thorah* etiam *sacrificium gratiarum actionis* significat, sunt qui hebr. inscriptionem de sacrificio illo interpretantur, ad quod hunc Psalmum accinuerint. Ita Chaldaeus. Sed probabilius videtur hac inscriptione indicare, non Psalmi scripti occasionem, sed usum tantum, ad quem posteritas eum adhibuerit. Quo posito, non male conjectat quidam, hunc in Tabernaculo festo decantatum fuisse. — Vers. 3. *Et ipsius nos sumus*, N^o ex antiquiore scribendi ratione posito pro *ŷ*, ut *Levit.* xxv, 30; *1 Sam.* ii, 3, et pluribus aliis in locis. Alexandrinus N^o negandi particulam habuit, *is fecit nos, et non ipsi nos, populum suum*, etc.: quod ferri potest. — Vers. 4. *Laudate, laudate: alii, gratiarum actione, gratias agite.*

BELLARNINI EXPLANATIO.

PSALMUS XCIX.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Psalmus in confessione.

Hic titulo, qui est in hebraicis codicibus, Graeci addunt nomen *Davidis*. Argumentum ex titulo cognoscitur. Hortatur enim Propheta populum Dei ut frequenter et diligenter Deo confiteatur confessionem laudis, tum quod Deus nos condiderit, tum qui pascat, tum quod dulcissima sit ejus commemoratio, et perpetua erga nos ejus misericordia et fidelitas.

EXPLICATIO PSALMI.

1. JUBILATE DEO, OMNIS TERRA : SERVITE DOMINO IN LÆTITIA.

Jubilare, ut saepe diximus, est magna et læta

voce laudare; servire autem in lætitia, est non ex timore, sed ex dilectione obedire. « *Jubilare Deo, omnis terra,* » id est, omnes qui Deum verum colitis, ubicumque sitis in universa terra, Deum lau-

date : nam et boni et mali sunt in universa terra, admixta enim sunt zizania tritico, et spinis lilia. Et sicut in universa terra, blasphemant et murmurant contra Deum mali, si quid eis non pro voto successerit : ita par est, ut in universa terra laudent et benedicant Dominum boni, quidquid illis acciderit : « quoniam omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti, » teste B. Paulo *Rom.* viii. « *Servite Domino in lætitia,* » id est, servite obediendo Deo, non coacte, sed spontanea, non cum amaritudine, ut mancipia, sed cum lætitia, ut liberi : nam, ut pulchre dicit S. Augustinus : Veritas nos libera-
vit, sed charitas servos fecit : et qui servit ex charitate, cum lætitia servit. Causa vero potissima, ut Deo cum lætitia serviendum sit, ea est, quia servitia preceptorum ejus dilectio est, et dilectio : nihil dulcius. Accedit, quod servitas Dei nobis utilis est, non Deo ; ut vere dictum sit : « *Servite Deo, regnare est.* »

2. INTROITE IN CONPECTU EIUS IN EXULTATIONE.

Ubique quidem Deum laudare debemus, sed precipue cum intramus in domum ejus, quæ domus orationis est, ubi et ipsum Deum in sacris rebus conspicimus, et ipse nos speciali providentia respicit et audit, juxta illud *1 Paral.* vii : « *Erunt oculi mei aperti, et aures meæ erectæ ad orationem ejus, qui in loco isto oraverit.* » Idcirco igitur monet Propheta : « *Introite in conspectu ejus,* » in domum Dei, ubi peculiari modo conspicitis Deum, et conspicit vos Deus; sed introite in exultatione cordis, animo erecto et inflammato, ut Deus vos præ desiderio sui exultantes videat.

3. SCITOTE QUONIAM DOMINUS IPSE EST DEUS; IPSE FECIT NOS, ET NON IPSI NOS.

Ad excitandam devotionem, quæ in domo Dei requiritur, nihil magis prodest, quam attenta consideratio magnitudinis Dei et beneficiorum ejus. « *Scitote, inquit, quoniam Dominus ipse est Deus,* » id est, considerate et attenta cogitatione cognoscite, quoniam Dominus, quem colitis, et ad quem orandum et laudandum acceditis, ipse est verus Deus, quo nihil majus, vel melius cogitari potest. Ipse est etiam, cui vitam vestram et totum quod estis, debetis. « *Ipse enim fecit nos, et non ipsi fecimus nos,* » id est, non egerimus principio efficiente, neque aliud habemus, quam ipsum Deum : quamvis enim parentes gignant filios, tamen prima causa, sine qua parentes nihil efficerent, Deus est. Quam multi dant operam liberis, et nullum gignere possunt? quam multi contra vellent salutare libidinem, et liberos non gignere, quibus tamen licet invitis liberi nascuntur? Recte mater sanctorum Machabeorum filiis suis dicebat : « *Nescio qualiter in utero meo apparuistis; neque enim ego spiritum et animam donavi vobis, et vitam, et singulorum membra non ego ipsa compegi : sed enim mundi Creator*

formavit hominum nativitatem, et omnium invenit originem, » *II Machab.* cap. vii. S. Hieronymus ex hebreo verit, *ipse fecit nos, et ipsius nos.* Sed videtur corruptum textum habuisse; codices enim nostri habent *N^o lo, per aleph,* quod significat *non* : et sic legerunt Septuaginta Interpretes, qui verterunt ad verbum : *Ipse fecit nos, et non ipsi nos.* S. Hieronymus videtur legisse, *N^o lo, per vau,* quod significat *ipsius*, sive *ipsi* in dativo; et ideo verit, *ipse fecit nos, et ipsius nos.* Quidam recens auctor reprehendit Vulgatam latinam editionem, dicens aliquem sciolum conjunxisse in latino codice duas hebraicas lectiones, et fecisse : *Et non ipsi nos, et sic omnia confundisse; sed immerito reprehendit hanc lectionem, quæ optima est, et quam habent S. Augustinus et ipse S. Hieronymus in Commentario hujus loci, et alii fere omnes. Latina enim Interpres addidit illud, ipsi, ad vitandam cacophoniam quæ sentitur, cum dicitur : Ipse fecit nos, et non nos; nec voluit illud, ipsi, accipi in dativo, ut isle scriptor existimat, sed in nominativo. Itaque non conjunxit sciolus duas lectiones, sed Interpres unam expressit, quam invenit in graeco, quæque congruit cum hebraico magis correcto. At, inquit aliqui, nemo nescit se non esse a se factum, proinde non erat, quod admoneret nos Spiritus Sanctus, dicens : « *Ipse fecit nos, et non ipsi nos;* » proinde melior est illa lectio : « *Ipse fecit nos, et ipsius nos.* » Respondeo, etiamsi nemo ignorare possit, se non esse sibi vitæ auctorem : tamen multos esse, qui non considerent a quo facti sint, et qui ita se gerant, ac si neque Deum, neque ullum alium auctorem haberent, propterea utilissimum fuisse, ut serio admonerentur homines cogitare, se non esse sibi auctores vitæ, sed vitam et omnia uni debere Deo.*

4. POPULUS EJUS, ET OVES PASCUE EJUS : INTROITE PORTAS EJUS IN CONFESIONE, ATRIA EJUS IN HYMNIS : CONFITEMINI ILLI.

Commemorat alterum beneficium Dei, ob quod justum est ut ei confessionem laudis persolvamus : quia videlicet non solum fecit nos, sed etiam regit et pascit nos. « *Populus ejus,* » id est, populus, quem Deus peculiari providentia regit; « *et oves pascue ejus,* » id est, et quos veluti rationales oves in pascuis suis doctrinæ pabulo refect, et corporalibus etiam alimentis pascit, « *introite portas,* » domus ejus, sive tabernaculi ejus, « *in confessione laudis,* » et « *atria ejus in hymnis,* » et sic « *confitemini illi,* » vos omnia ei debere : ac de manu ejus bona omnia suscepisse.

5. LAUDATE NOMEN EJUS, QUONIAM SUAVIS EST DOMINUS; IN ÆTERNUM MISERICORDIA EJUS, ET USQUE IN GENERATIONEM ET GENERATIONEM VERITAS EJUS.

Addit Propheta tres proprietates Dei, quasi tres

rationes, cur dignus sit ut ab omnibus laudetur, quia suavis, quia misericors, quia verax; quæ tria ita connexa sunt, ut unum nascatur ab alio. « Suavis est Deus, » et quia suavis, facile miseretur; quia miseretur, promittit liberationem; quia verax, implet promissa. « Laudate, inquit, nomen ejus, » id est, laudate Deum; nomen enim pro re nominata poni solet in Scripturis. « Laudate » autem, « quoniam suavis est Dominus. » Mira proprietas omnipotentis ac tremenda majestatis, quæ lucem habitat inaccessibilem, et quæ terribilis est super omnes deos, et aufert spiritum principum, et de quo Apostolus dicit *Hebr. cap. x*: « Horrendum est incidere in manus Dei viventis; » et tamen verissime dictum est: « Quoniam suavis est Dominus, » quod non semel in Psalmis aliisque divinis Scripturis repetitur. *Psalm. xxxiv*: « Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus. » *Psalm. lxxxiii*: « Quoniam tu, Domine, suavis, et mitis, et multa misericordiae. » *I Petr. cap. ii*: « Si tamen gustastis, quoniam dulcis est Dominus. » *II Cor. cap. i*: « Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis. »

PSALMUS CI

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. *Psalmus ipsi David.*

Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine:

Psallam, 2. et intelligam in via immaculata, quando venies ad me.

Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.

3. Non proponebam ante oculos meos rem injustam: facientes prævaricationes odivi. Non adhasit mihi

4. Cor pravum: declinantem a me malignum non cognoscebam.

5. Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequerbar.

Superbo oculo, et insatiabili corde, cum hoc non edebam.

6. Oculi mei ad fideles terræ, ut sedeant mecum: ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.

7. Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam: qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum.

8. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ: ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.

Sed facile concordantur ista, quæ videntur contraria: Deus enim suavis est rectis corde ac timentibus eum; asper autem et terribilis distortis corde, et contemnentibus eum. « Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde! » inquit David in *Psalm. lxxii*. Nam planum, asperum videtur distorto, quia conjungi non possunt. Sunt autem distorti sive pravi corde, qui nolunt conformari rectissime voluntati divinæ; quales sunt contemptores, et ideo dicitur in *Psalm. cii*: « Sicut miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se; et misericordia ejus ab æterno et usque in æternum super timentes eum; » quod etiam in cantico suo Virgo Deipara posuit dicens: « Et misericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum. » Itaque si quis incipiat cor suum dirigere, et conformare ad beneplacitum Dei, et nihil magis timere, quam ne Deum offendat, mox gustare incipiet quam dulcis sit Dominus: et implebitur erga eum quod sequitur: « In æternum misericordia ejus, et usque in generationem et generationem veritas ejus, » id est, veracitas et fidelitas ejus.

V. s. h. — *David Canticum [h. Psalmus].*

Misericordiam et judicium cantabo: tibi, Domine, psallam.

Erudiar in via perfecta quando venies ad me.

Ambulabo in simplicitate cordis mei in medio domus meæ.

Non ponam coram oculis meis verbum Belial; facientem declinationes odivi, nec adhasit mihi.

Cor pravum recedet a me: malum nesciam.

Loquentem [h. detrahentem] in abscondito contra proximum suum [h. sodalem suum], hunc interficiam.

Superbum oculis et altum corde, cum hoc esse non poteram.

Oculi mei ad fideles terræ, ut habitent mecum; ambulans in via simpliciter, hic ministrabit mihi.

Non habitabit in medio domus meæ, faciens dolum, loquens mendacium, non placebit in conspectu oculorum meorum.

Mane perdam omnes impios terræ, ut interficiam de civitate Domini universos qui operantur iniquitatem.

Argumentum. — « Ita se administraturum Davides regnum profiteretur, ut nemini faciat injuriam, et foret bonus, eisque benefaciat, repellat vero a se et expellat impios. Carmen a Davide editum esse, statim atque regni duodecim tribuum administrationem auspicatus est, colligitur ex vers. 8, ubi exstirpaturum se ait ex urbe Jovæ, per quam Hierosolymitana urbs videtur intelligenda, sceleratos omnes. Illam vero urbem tum demum obtinuit Davides, postquam ei omnes tribus ex communi sententia regnum detulissent, II Sam. v. » Rosenmüllerus. Stropha non comparat.

1. Carmen Davidis.

Benignitatem et justitiam canam;
tibi, Jovæ, grata et accepta fidibus canam.

2. Attendam animum ad viam integram (prop. integri):
utinam id veniat ad me!

incedam in integritate cordis mei in medio domus meæ.

3. Non peccam ante oculos meos (proponam mihi) rem turpem;
ne facere delinquentium odi;
hoc non adhærebit mihi.

4. Cor perversum declinet a me oportet;
malum (hominem) nolo nosse.

5. Calumniantem in occulto proximum suum, eum perdam;
elatum oculis (superbum) et latum animo (fastuosum), eum non ferre.

6. Oculi mei in fidos terræ sunt directi, ut habitent mecum;
qui incedit in via integra, is ministrabit mihi.

7. Non habitabit in domo mea faciens dolum,
loquens mendacia non consistet coram oculis meis.

8. Quovis mane perdam omnes improbos terræ meæ,
ut exstirpem ex urbe Jovæ omnes maleficos.

NOTE.

Vers. 1. *Benignitatem et justitiam*, quam benignum et justum me prestare velim regem populo. Proponitur itaque hoc versu totius Psalmi argumentum, ut illud: *Actua mihi carmen erit*; et: *Arma virumque cano*. Plerique *benignitatem et justitiam* non vatis, sed *Dei* esse volunt. — Vers. 2. *Id veniat*, 3 lem. neutraliter accipienda. Alii, *quando venies*, o Jovæ, ad me? quando ope tua me juvabis in agendo recte? *Domus meæ*, regni mei, ait Maurer. Alii: in vita mea privata. Rosenmüllerus, *domi*, q. d. publice privatumque. — Vers. 3. Alii, *a faciendo declinationes* (delicta) abhorreo. — Vers. 5. Alexandrinus videtur legisse *ithho lo okei*, cum hoc non edebam. — Vers. 8. *Quovis mane*, assidue et magno studio; alii, *singulis matutinis*, i. e. sine mora. Urbe primaria, puta Hierosolyma.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS C.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Ipsi David Psalmus.

In hoc Psalmo David explicat exemplo suo qualis debeat esse bonus princeps, tum erga familiares et privatam suam domum, tum erga rempublicam. Equidem in textu hebraico omnia dicuntur per verba temporis futuri: ex quo intelligimus Prophetam regium non tam cantare laudes proprias, quam optare et petere a Deo gratiam bene imperandi, et proponere ac statuere sic vivere, ut piam regem deest. Sed quoniam Septuaginta Interpretes veterunt fere omnia in tempus præteriti imperfecti, et eorum interpretationem secutus est latinus Interpres, non oportet negare, quin etiam Prophetæ regius narret bona opera sua ad informandos successores, ac potissimum filium; neque

id superbie, vel arrogantie tribui debet, quando vera dicuntur coram Deo, et ad finem bonum: sic enim David in *Psalm.* xvi. multa cecinit de sua innocentia. Sic Job cap. xix. plurima de suis beneficiis predicavit. Sic Esther cap. xiv. sic Nehemias cap. vi. sic Ezechias IV *Reg.* cap. xx. sic alii. Porro Pharisæus in Evangelio non reprehenditur, quod gratias egerit Deo de suis operibus bonis, sed quod superbe illa jactaverit, et proximam suam contempserit. *Luce.* xviii. Adde quod David ideo incipit *Psalmum* ab illis verbis: « Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine, » ut ostendat bonorum operum suorum causam efficientem fuisse, tum misericordiam Dei, cuius dona sunt opera nostra bona; tum iudicium Dei, cuius timore adductus justitiam coluit.

EXPLICATIO PSALMI.

1. MISERICORDIAM ET IUDICIUM CANTABO TIBI, DOMINE.

Hæc est quasi præfatio totius Psalmi, qua significat Propheta se cum cantu celebraturum misericordiam et iudicium Domini, cuius rei multe sunt cause: prima, ut omnes intelligant beneficia Davidis, quæ in *Psalmo* commemorantur, esse dona misericordiae Dei, coronanda postea per justum iudicium Dei; secunda, ut principes admoneantur, Deo maxime placere misericordiam et iudicium, et ideo ipsi quoque misericordes sint, sed non iniusti; justii, sed non crudeles; tertia, ut omnes homines sperent de misericordia Dei et timeant iudicium Dei: non ita sperent, ut presumant; non ita timeant, ut desperent. Posuit autem David primo loco misericordiam, deinde iudicium, quia hoc tempus præsens misericordiae est, futurum erit iudicii, et ideo nemo miretur, si hoc tempore Deus solem suum ori facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos, » *Matt.* cap. v.

2. PSALLAM, ET INTELLIGAM IN VIA IMMACULATA, QUANDO VENIES AD ME.

Hic versiculus pars est præfationis, dicit enim Propheta se non solum voce cantaturum misericordiam et iudicium Dei: sed etiam per instrumentum, id est psalterium, celebraturum, et mente consideraturum et contemplaturum. « *Psalm.* inquit, id est, psalterium manu pulsabo, ut voce mea et voce psalterii decantem misericordiam et iudicium; » et intelligam in via immaculata, id est, considerabo, attendam, cogitabo viam immaculatam et perfectam, quas consistit in misericordia et iudicio: nam « omnes viæ Domini misericordia et veritas, » *Psalm.* xviii. Similis est locutio in *Psalm.* xl.: « Beatus qui intelligit super egenum et pauperem, » id est, qui attente considerat miseriam pauperis, ut eam sublevet. Sic igitur hoc loco dicitur: « Intelligam in via immaculata, » id est, attente considerabo viam immaculatam, ut ambulem per eam. « Quando venies ad me, » id est, id autem faciam non viribus meis, sed auxilio gratiæ tuæ, » quando venies ad me, » ut me illumines, et doceas, et accendas, et moves. Hanc ultimam particulam aliqui legunt cum interrogatione, quando venies ad me? Sic S. Hieronymus in *Commentario*, et Theodoretus, atque Euthymius; et textus hebraicus et græcus hæc lectioni favent; et tunc vox est optantis,

ut sensus sit: « Intelligam in via immaculata, » o quando venies ad me, ut perfecte intelligam, et intelligens ambulem in via immaculata? Sed quamvis hæc lectio verum sensum continet, non tamen est necessarium ita legere, neque rejicienda est latine et vulgata lectio, siquidem vox hebraica *וְאִתִּי* significat quando, et potest cum interrogatione et sine interrogatione legi; certe S. Hieronymus in sua versione ex hebræo ita reddidit: *Erudiar in via perfecta, quando venies ad me.*

3. PERAMBULABAM IN INNOCENTIA GORDIS MELI, IN MEDIO DOMUS MEÆ.

Hic jam incipit explicare mores suos laudabiles, ut cæteri imitentur, tum successores, tum subditi. Ad hoc enim princeps in sublimi loco sedet, ut tanquam lucerna in candelabro posita omnibus luceat. Ac primum declarat qualis fuerit apud se et in oculis Dei; deinde qualis fuerit erga alios, et in oculis populi. Ait igitur: « Perambulabam in innocentia cordis mei, » id est, vitam ducebam, sive perambulabam viam hujus presentis vite, conservans imprimis cordis innocentiam; cogitabam bona, appetebam bona, delecebatur in bonis, cavebam ne cor meum vitiosis cogitationibus, aut desideriis inquinarem: sciebam enim a corde vitam mortemque procedere. Hinc filius ejus Salomon a patre institutus postea scripsit *Proverb.* cap. iv: « Omni custodia serva cor tuum, quoniam ab ipso vita procedit. » Illud, *in medio domus meæ*, significat, *in penetralibus domus meæ*, ubi non erat, qui me reprehendere posset. Multi enim in foro et plateis modeste et temperate se gerunt; sed in cubiculo, ac presertim in cubiculo cordis, per omnia scelera voluntantur: sed David etiam in penetralibus domus, etiam in cubiculo cordis innocentiam custodiebat.

4. NON PROPONEBAM ANTE OCULOS MEOS REM INJUSTAM: FACIENTES PRÆVARICATIONES ODIVI.

Dixit de innocentia cordis, nunc addit de innocentia oculorum et manuum. « Non proponebam ante oculos meos rem injustam, » id est, avertēbam oculos, tum mentis, tum corporis, ab omni injustitia, sive in iudicando subditos, sive in distribuendis honoribus et premiis, sive in communicationibus et contractibus. Potest etiam latus hic locus explicari, ut sensus sit: Avertēbam oculos ab omni spectaculo vitioso, a ludis illicitis, a choreis impudicis, ab omni aspectu rerum, que mentem inquinare possunt. Codex hebræus, pro re

injusta, habet, *verbum Belial*, ubi *verbum* pro re ponitur, et *Belial* significat *absque jugo*, quibus duabus vocibus significatur omne genus vitii. Dicuntur viri *Belial* homines indisciplina, immorigerati, perversi. « Facientes prævaricationes odivi, » id est, non solum prævaricationem legum operari nolui; sed odio habui omnes prævaricationes facientes; ac per hoc ipsam prævaricationem maxime detestatus sum. In hebræo clarius dicitur, *וְאִתִּי עֵשָׂה סַיִם טְהוֹרִים*, id est, « facere prævaricationem odivi, » id est, ego rem injustam nec videre, nec facere volui.

5. NON ADHESIT MIHI COR PRÆVUM, DECLINANTE ME MALIGNUM NON COGNOSCEBAM.

Docuit qualis esset apud se, docet nunc qualis esset apud alios; ac primum dicit talem se fuisse, ut perversi homines non auderent se illi adjungere. Magna virtus hæc est, cum tanta est apud homines opinio de sanctitate alicujus, ut iniqui non audeant coram illo apparere: et tales omnino esse debent principes et prælati, qui sunt dati a Deo aliis in exemplum. « Non adhesi mihi cor prævum, » id est, non adjunxit se mihi homo pravi cordis, sic interpretatur Theodoretus. Alii per cor prævum intelligunt affectum vitiosum: sed de cordis puritate et innocentia supra dictum est, neque verisimile est idem hoc loco repeti: et sequentia verba melius coherent cum expositione Theodoretus; neque est insulatum, ut homo valde perversus dicatur *cor prævum*, et homo sceleratus dicatur *scelus*, et homo carnalis dicatur *caro*. « Declinantem a me malignum non cognoscebam, » id est, declinabant a me maligni etiam me ignorante; vel, si declinabat a me malignus, non curabam, nihilque faciebam, vel declinantem a me malignum non cognoscebam, id est, non approbavam, neque amabam, ac per hoc non laborabam, ut rediret ad amicitiam meam. S. Hieronymus aliter ex hebræo distinguit, et vertit, *cor prævum recedat a me, malum non cognovi*. Sed voces hebraicæ utramque distinctionem et versionem recipiunt, et sensus in eandem sententiam recidit; tractatores autem græci et latini editionem nostram communiter sequuntur.

6. DETRAHENTEM SECRETO PROXIMO SUO: HUNC PERSEQVEBAR.

Alia virtus plane regia hic aperitur, in qua mirifice lucent misericordia et iudicium; quoniam enim reges potestatem habent puniendi iniquos: multi non zelo justitiæ, sed odio proximorum, deferunt ad reges, quasi noxios, eos, quos perdere volunt, et falsis querelis, vel potius calumniis eos gravant. David, rex sapiens et justus, ejusmodi delatores iniquos gravissime puniebat, et eo modo misericordiam exercebat in injuste delatos, et iudicium in delatores injustos. « Detrahentem, inquit, secreto proximo suo, » id est, eum qui falsi

criminis accusabat proximum suum innocentem, et secreto apud me detrahebat de fama ejus; eum, inquam, non modo non audiebam, sed « graviter persequebar et puniebam. » In hebræo pro voce *persequebar*, est *עַלְמָן*, quam S. Hieronymus vertit, *interficiam*; proprie autem significat *excindam*, sive *excinebam*, et potest exponi variis modis pro varietate criminis delatorum, ut sensus sit: Excindam ab amicitia, vel ab aula, vel a civitate, vel a provincia, vel denique a vita: non enim omnis injusta delatio meretur mortem. Itaque prudenter Septuaginta Interpretes posuerunt verbum generale *persequebar*, quod potest exponi, usque ad exilium, vel usque ad necem, vel ad penas mitiores pro gravitate, vel levitate criminis. Exstat etiam apud Ethnicos laus Imperatoris Trajani, quod delatoribus operam non daret: et contra, Maximini reprehensio, quod delatoribus nimium indulgeret.

7. SUPERBO OCULO, ET INSATIABILI CORDE, CUM HOC NON EDEBAM.

Non solos detractores, sed etiam superbos et cupidos David detestabatur; et merito. Nihil enim tristius accidere populis potest, quam si ministri regum superbi, aut avari sint; abutuntur enim ejusmodi ministri publica potestate ad explendas cupiditates proprias, non sine magno detrimento subditorum. Ait igitur: « Superbo oculo, et insatiabili corde, cum hoc non edebam, » id est, non convesebam quasi domestico et familiari, homini superbo oculo, id est, homini, qui oculis vel superciliis elatus superbiam ostendit, neque convesebam homini insatiabili corde, cuius cupiditas nullis opibus satiatur. S. Hieronymus et Euthymius per insatiabilem corde, avarum intelligi volunt. Alii cum S. Augustino per *insatiabilem corde*, et *superbum oculo*, eundem significari docent, hominem videlicet elatum et tumidum. Vox hebraica utrumque sensum recipit: nam *רַבֵּב לֵב* proprie significat *elatum corde*; dicitur autem *latum cor*, quod impleri non potest, sive id referatur ad divitias, sive ad honores. *Pro non edebam*, S. Hieronymus ex hebræo vertit, *non potero*. Sed Septuaginta Interpretes vocem *אֲכַל* deduxerunt a verbo *אָכַל*, quod significat *comedere*, et legunt *ocul*. Sanctus autem Hieronymus eandem vocem deduxit a *אָכַל*, quod significat *posse*. Quod autem solent ministri principales comedere in eadem mensa cum rege apud Hebræos, intelligi potest ex lib. I *Reg.* cap. xx. ubi David, qui tunc dux militie erat, sedere solum se dicit de more in mensa juxta regem; et ibidem dicitur Abner, qui erat etiam princeps militie, sedisse in mensa ad latus Saul regis.

8. OCULI MEI AD FIDELIS TERRÆ, UT SEDEANT MECUM: AMBULANS IN VIA IMMACULATA, HIC MIHI MINISTRABAT.

Explosis detractoribus, superbi et avari a fa-

militaritate et ministerio suo; David, adjungit eligere se fuisse solum fideles et probos; hæc enim duo præcipue requiruntur in bonis ministris, ut fideles sint domino suo, et probi ad propriam et aliorum salutem. Sæpe a principibus ministri retinentur, et chari habentur, quia fideles sunt, quamvis aliqui impuri, et scelesti, et se ipsos perdat propria culpa, et alios malo exemplo; sed S. David non solum fideles sibi ministros quærebat, sed etiam omni ex parte innocentes et probos, ac sibi per omnia similes. Ait igitur: « Oculi mei ad fideles terre, » id est, oculi mei quærebat et investigabant fideles, qui erant in terra, sive ad eos quos tales noveram, benigne respiciebam, eosque eligebam, « ut sederent mecum » in mensa, ut domestici et familiares. « Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat, » id est, si quis erat in civitate, vel in regno meo non solum fidelis, sed etiam perfecte conversans, innocenter vivens, immaculatis moribus vitam ducens, is mihi præcipuus minister erat.

9. NON HABITABIT IN MEDIO DOMUS MEÆ, QUI FACIT SUPERBIAM: QUI LOQUITUR INIQUA, NON DIXIT IN CONPECTU OCULOREM MEORUM.

Supra eos detestatus est, qui superbo oculo arrogantiam ostendebant: hic jam detestatur eos, qui manibus superbi sunt, id est, qui superbe alios opprimunt; sic etiam supra reprehendit eos, qui detrahebant secreto proximo suo, nunc reprehendit, et a suo consortio rejicit eos, qui loquuntur mendacia ad fallendos quæcumque homines. « Non habitabit in medio domus meæ, » id est, non erit inter intimos familiares meos, « qui facit superbiam, » id est, qui facit opera superba: qui superbe insultat aliis, vel opprimit alios. « Qui loquitur iniqua, » id est mendacia, quibus injuste alios fallit sive in commerciis,

PSALMUS CII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. *Oratio pauperis, cum anxius fuerit, et in conspectu Domini effuderit precem suam.*

2. Domine, exaudi orationem meam: et clamor meus ad te veniat.

3. Non avertas faciem tuam a me: in quacumque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

In quacumque die invocavero te, velociter exaudi me.

4. Quia defecerunt sicut fumus dies mei: et ossa mea sicut cinerem aruerunt.

sive in aliis negotiis; « non direxit in conspectu oculorum meorum, » id est, non placuit oculis meis, sive non direxit cursum desiderii sui, non prosperatus est coram me: non enim invenit gratiam in oculis meis. In hebræo pro *superbia, dolus* legitur. Sic enim verit S Hieronymus: *Non habitabit in medio domus meæ faciens dolum.* Sed Septuaginta viri non videntur legisse רַבִּיר, que significat *dolum*, sed רַבִּיר, que significat *alta*, sive *exelsa*, nisi forte ipsum remiah deduxerint a verbo רַבִּיר, quod significat *exaltari*, et ideo verterint *superbiam*.

10. IN MATUTINO INTERFICIERAM OMNES PECCATORES TERRE, UT DISPERDEREM DE CIVITATE DOMINI OMNES OPERANTES INIQUITATEM.

Concludit Psalmum, demonstrans zelum suum in purganda civitate Domini, in qua purgatione faciebat misericordiam erga bonos cives, quos liberabat ab oppressionibus et scandalis iniquorum; et judicium erga malos, quos meritis penis afflicebat. « In matutino, » id est, matore, celiter, antequam mala radicarentur, « interficiebam omnes peccatores terre, » eos videlicet, qui morte digni erant, et quibus vita concedi non poterat sine periculo innocentium. Id autem faciebam, « ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem, » id est, ut civitati sancte et pacifice pacem suam, et tranquillitatem restituerem, exturbatis inde omnibus perturbatoribus. Hæc omnia, que dicta sunt in persona Davidis, aptius conveniunt Christo regi, ac præsertim hic ultimus versiculus: David enim conabatur disperdere de civitate Domini omnes operantes iniquitatem; sed non poterat, nec potuit unquam. Christus autem in matutino futuri seculi vere et proprie disperdet omnes operantes iniquitatem, et deinceps civitas sancta Jerusalem celestis erit secundum nomen suum « visio pacis. »

V. s. h. — *Oratio pauperis, quando sollicitus fuerit, et coram Domino [h. in conspectu Domini] fuderit eloquium suum.*

Domine, audi [al. *exaudi*] orationem meam, et clamor meus [h. *deprecatio mea*] ad te veniat, ne abscondas faciem tuam a me.

In die tribulationis meae inclina ad me aurem tuam: in quacumque die invocavero, velociter [h. *festina*] exaudi me.

Quoniam consumpti sunt sicut fumus dies mei, et ossa mea quasi frux contabuerunt.

5. Percussus sum ut fenum, et aruit cor meum: quia oblitus sum comedere panem meum.

6. A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ.

7. Similis factus sum pellicano solitudinis: factus sum sicut nycticorax in domicilio.

8. Vigilavi, et factus sum sicut passer solitarius in tecto.

9. Tota die exprobrabant mihi inimici mei: et qui laudabant me, adversum me jurabant

10. Quia cinerem tanquam panem manducaham, et potum meum cum fletu misceram:

11. A facie iræ et indignationis tuæ, quia elevans allisisti me.

12. Dies mei sicut umbra declinaverunt, et ego sicut fenum arui.

13. Tu autem, Domine, in æternum permanes: et memoriale tuum in generationem et generationem.

14. Tu exurgens misereberis Sion, quia tempus miserendi ejus, quia venit tempus.

15. Quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus, et terræ ejus miserebuntur.

16. Et timebant gentes nomen tuum, Domine, et omnes reges terræ gloriam tuam.

17. Quia edificavit Dominus Sion: et videbitur in gloria sua.

18. Respexit in orationem humilium, et non sprevit precem eorum.

19. Scribantur hæc in generatione altera, et populus qui creabitur laudabit Dominum.

20. Quia prospexit de excelsis sancto suo: Dominus de cælo in terram aspexit:

21. Ut audiret gemitum compeditorum, ut solveret filios interemptorum.

22. Ut annuntiet in Sion nomen Domini, et laudem ejus in Jerusalem:

23. In conveniendo populos in unum, et reges ut serviant Domino.

24. Respondit ei in via virtutis suæ: paucitatem dierum meorum nuntia mihi.

25. Ne revoces me in dimidio dierum meorum: in generationem et generationem anni tui.

26. Initio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli.

27. Ipsi peribunt, tu autem stabis, et omnes sicut vestimentum veterascent;

Percussus est quasi fenum et arefactum est cor meum: quia oblitus sum comedere panem meum.

A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ.

Assimilatus sum pellicano deserti: factus sum quasi bubo solitudinum.

Vigilavi, et fui sicut avis solitaria super tectum.

Tota die exprobrabant mihi inimici mei: exultantes [h. *insultantes mihi*] per me jurabant.

Quia cinerem sicut panem comedi, et potum meum cum fletu miscui:

A facie indignationis tuæ et iræ tuæ: quia levasti [al. *elevasti*] me, et allisisti me.

Dies mei quasi umbra inclinati sunt, et ego quasi fenum arui.

Tu autem, Domine, in æternum permanes, et memoriale tuum in generatione et generatione.

Tu suscitans [h. *surgens*] misereberis Sion: quia tempus [al. *add. est*] ut miserearis ejus, quoniam venit tempus [h. *conductum*].

Quoniam placitos fecerunt servi tui lapides ejus, et pulverem ejus miserabilem [al. *mirabilem*].

Et timebant gentes nomen Domini, et universi reges terræ gloriam tuam.

Quia edificavit Dominus Sion: apparuit in gloria sua.

Respexit ad orationem vacui [h. *effossi*], et non desepxit orationem eorum.

Scribatur hoc in generatione novissima, et populus qui creabitur, laudabit Dominum.

Quoniam prospexit de excelsis sanctuario suo: Dominus de cælo terram contempletus est:

Ut audiret gemitum victi, ut solveret filios mortis.

Ut narretur in Sion nomen Domini, et laudatio ejus in Jerusalem:

Cum congregati fuerint populi simul, et regna ut serviant Domino.

Allixit in via fortitudinem meam: abbreviavit dies meos.

Dicam, Deus meus, ne rapias me in medio dierum meorum: in generatione generationum anni tui.

A principio terram fundasti, et opus manuum tuarum cæli.

Ipsi peribunt, tu autem stabis, et omnes quasi vestimentum atterentur, quasi pallium